

DE LA DEMNITATEA UMANĂ LA LIBERTATEA DISCURSULUI ACADEMIC VIA CORECTITUDINEA POLITICĂ

Drd. Denis BENZAR

*Universitatea din București, Facultatea de Teologie Romano-Catolică
dennisbenzar@gmail.com*

Abstract: From Human Dignity to the Freedom of Academic Discourse via Political Correctness

Human dignity can best be defined and understood only in the biblical theology of creation, which states that man is a being created in the image and likeness of God, endowed with conscience, reason and freedom. This is the innate dignity. Freedom is an essential component of dignity, and its main focus is the ethical one, which is the source of the acquired dignity, that is, the prove of innate dignity through the personal acts of the human being. Dignity and freedom are organically linked, and respect for freedom is based on the recognition and respect of dignity. Freedom of expression in the theological discourse in the academic milieu is one of the important forms of manifesting freedom, and political correctness is one of the greatest dangers to this freedom. The freedom of academic discourse is indispensable for an education based on critical discernment and for the training of the skills necessary for a good social life.

Keywords: dignity, freedom, political correctness, theological discourse, university

Introducere

Dezbaterea despre demnitatea umană și libertatea religioasă este utilă pentru a pune în lumină ambele teme și interferența dintre ele. Pentru argumentarea și reglementarea libertății religioase reflecțiile asupra

demnității pot constitui o sursă importantă de idei.¹ În studiul de față ne propunem să investigăm raportul dintre demnitatea umană, corectitudinea politică și libertatea de exprimare în mediul academic, evidențind principalele puncte de interferență. Această discuție va fi particularizată la libertatea din mediul universitar teologic. Vom începe cu câteva reflecții teologice asupra demnității umane în cadrul ei de referință cel mai propriu: teologia biblică a creației. Apoi vom face o sinteză a efectelor corectitudinii politice asupra discursului academic în general și a celui academic teologic în particular. Vom căuta să arătăm că atât sub aspectul metodologiei, cât și în ce privește conținutul, corectitudinea politică reprezintă o amenințare la adresa libertății discursului academic.

Demnitatea umană și teologia creației

Pentru a înțelege valoarea demnității atât în sine, cât și în raport cu libertatea religioasă, e necesar să definim demnitatea. Iar definiția pe care o considerăm cea mai adecvată și cuprinzătoare nu este una filozofică sau teologică sau sociologică, ci este teologică. Sistemul de referință care poate pune cel mai bine în lumină semnificația demnității este teologia biblică a creației.

Ideea fundamentală a antropologiei creștine este că omul e o ființă creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Aceasta înseamnă cel puțin că omul este înzestrat cu conștiință, rațiune și libertate. Astfel, afirmăm că demnitatea este o calitate a ființei umane care se întemeiază pe două componente principale: originea divină (în raport cu Dumnezeu) și unicitatea persoanei (în raport cu ceilalți oameni). Potrivit lui Adrian Papahagi, dumnezeirea persoanei (în sensul că este creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu) și umanitatea deplină a acesteia, înțelesă ca ființă individuală unică, dar și socială sunt cele două coordonate care circumscriu sfera demnității umane.² Foarte important de precizat este că în definirea și valoarea demnității umane un loc de căpătâi îl are întruparea lui Isus Hristos. Potrivit lui Montgomery, întruparea este singura temelie

1 Pentru mai multe argumente în ce privește interferența și interdependența dintre demnitatea umană și libertatea religioasă, vezi Ioan-Gheorghe Rotaru, "Libertatea religioasă – temelie a demnității umane", în Daniela Ioana Bordeianu, Erika Androne, Nelu Burcea, *Manual pentru liderul Departamentului de Libertate religioasă*, București, Casa de editură "Viață și Sănătate", 2013, pp. 210-215.

2 Adrian Papahagi, *Creștinul în cetate: manual de supraviețuire*, Iași, Doxologia, 2017, p. 44.

satisfăcătoare a demnității umane deoarece Dumnezeu se identifică cu omul prin har.³ Astfel, atât teologia creației, cât și teologia răscumpărării (sau a noii creații) fundamentează teologic demnitatea umană ca repere permanente.

Este locul aici să facem o distincție între două tipuri de demnitate. Ne referim la demnitatea înnăscută și la cea dobândită. Demnitatea înnăscută este aceea pe care am definit-o mai sus și care este conferită de Dumnezeu prin actul creației. Din această perspectivă, toți oamenii au demnitate și sunt egali în ea unii față de ceilalți, întrucât sunt persoane create de Dumnezeu. Demnitatea dobândită este cea care ține de comportament într-un sens general, de actele personale ale ființei umane (acte morale, sociale, religioase etc.). Acest tip de demnitate variază de la persoană la persoană în funcție de virtuțile pe care le dovedește și prin care își câștigă respectul celorlalți, astfel încât se poate afirma că este un om mai mult sau mai puțin demn. Accentul principal în această demnitate dobândită este de natură etică și cade pe modul în care ființa umană transpune demnitatea înnăscută în practică, adică să folosească rațiunea și libertatea de a alege binele sau răul într-un mod demn de statutul de ființă înzestrată cu aceste capacități prin creație.⁴

O aplicație care să ilustreze această diferență se poate face în cazul libertății religioase. Din perspectiva demnității înnăscute, orice persoană religioasă are dreptul și libertatea de a-și practica religia în mod egal față de celelalte persoane. Însă din punctul de vedere al demnității dobândite sau dovedite, libertatea începe să fluctueze în funcție de demnitatea actelor religioase ale respectivei persoane. E normal să acordăm libertate religioasă unei persoane care între convingerile religioase o are și pe aceea că trebuie să ucidă oameni ca să aducă sacrificii divinității? Sau care încearcă să-și impună credința cu forța? Prin îngrădirea libertății din cauza acestor forme mai ușoare sau mai grave ale fundamentalismului se neagă demnitatea umană? Răspunsul este negativ, pentru că actele religioase nedemne sunt cele care de fapt nu respectă demnitatea înnăscută, nu dovedesc că respectiva persoană religioasă se comportă ca o ființă rațională și liberă. Însă chestiunea poate fi privită și din unghiul opus.

3 John Warwick Montgomery, *Drepturile omului și demnitatea umană*, trad. Iulian Necea și Adrian Serecuț, Oradea, Cartea Creștină, 2003, pp. 216-217.

4 Carl F.H. Henry, *Etica creștină personală*, trad. Agnes Dragomir, Oradea, Cartea Creștină, 2004, p. 171.

Când un act religios e legitim pentru că nu amenință nici integritatea individului, nici siguranța societății, interzicerea lui e o încălcare a libertății. De pildă, a interzice predicarea creștină contra unor rele sociale precum nedreptatea socială, mișcările sexuale revoluționare, corupția înseamnă a încălca libertatea. Desigur, toată dezbaterea se reduce aici la a decide ce e demn și ce nu e în sensul celui de-al doilea tip de demnitate, așa încât să i se asigure libertatea.

Mai trebuie precizat că distincția dintre demnitatea înnăscută și cea dobândită nu trebuie înțeleasă ca un argument pentru discursul identitar în vogă în societatea contemporană, în speță pentru discursul despre identitatea sexuală. În antropologia creștină, a fi bărbat sau femeie este un dat al creației, nu un construct social. Discursul teologic despre identitatea ființei umane afirmă demnitatea de a fi bărbat și demnitatea de a fi femeie. Câtă vreme nu se va susține că aspectele înnăscute care definesc ființa umană sunt un dat și se va afirma că ele sunt rodul mentalității sociale, demnitatea umană va fi desființată, iar libertatea nu va fi posibilă. Așadar, teologia creației oferă cea mai înaltă perspectivă despre ființa umană și demnitatea sa. Faptul de a fi o ființă liberă intră în definiția demnității. Demnitatea este temei pentru libertate, iar libertatea este un mod de manifestare a demnității.

Corectitudinea politică și libertatea discursului academic. Definiție și scurt istoric

Prin corectitudine politică înțelegem o ideologie al cărei conținut este marxismul cultural sau neomarxismul.⁵ Așa cum a observat Vladimir Volkoff, ea nu este bine conturată la nivelul conținutului, ci are de-a face mai degrabă cu metodologia, cu un fel specific de a reacționa. Sfera sa conceptuală cu greu poate fi circumscrisă, „deoarece aceasta reprezintă triumful existenței asupra esenței: nu putem spune că un lucru este într-un anumit fel, deoarece el poate fi și altfel.”⁶ În esență, ea se manieă festă prin interzicerea afirmării diferențelor și insistă asupra susținerii

5 William Lind, „Ce este «Corectitudinea Politică»” în Andrei Dîrlău și Irina Bazon (coord.), *Corectitudinea politică : o ideologie neomarxistă ; Marxismul cultural – noua utopie*, Ed. a 2-a rev și ad., Alba Iulia, 2017, p. 23. Pentru argumente în susținerea acestei identificări, vezi articolul „Rădăcinile istorice ale «Corectitudinii Politice»” în același volum.

6 Vladimir Volkoff, *Manualul corectitudinii politice*, trad. Nicolae Năstase, București, Antet, 2007, p. 5.

egalității în drepturi într-o formă care trădează egalitarismul pe fond. Este interzisă orice manifestare care atinge drepturile celuilalt prin referirea la diferențe.

Pătrunderea corectitudinii politice în mediul universitar coincide cu dezvoltarea neomarxismului, iar perioada cea mai tensionată au reprezentat-o anii '60 ai secolului trecut. În acest deceniu adepții neomarxismului au schimbat tactica implementării agendei lor din exterior, alegând să devină parte din sistem, astfel încât să poată acționa din interior. Studenții de atunci au declanșat un atac prin demonstrații și proteste, dar pentru că n-au obținut rezultatul scontat, au devenit profesori și au început să dețină funcții de conducere în universități.⁷

Există, însă, și lucrări scrise dintr-o perspectivă favorabilă corectitudinii politice. John Wilson, care consideră corectitudinea politică un mit, afirmă că în conflictul dintre conservatori și reprezentanții multiculturalismului, ai corectitudinii politice tabăra conservatoare a fost cea care a atacat universitățile, mai ales la mijlocul anilor '80, însă inițiativele lor au eșuat, iar societatea n-a fost convinsă.⁸

Aspecte problematice, puncte de conflict

Primul aspect care merită evidențiat este metodologia. Din această perspectivă, libertatea academică este o premisă fundamentală a cercetării științifice, întrucât misiunea principală a universității este de a produce idei, de a transmite cunoașterea adevărului.⁹ Valoarea libertății este evidentă pentru dezvoltarea unui spirit critic. Potrivit lui Elizabeth Trott, libertatea de a încuraja critica socială este direct proporțională cu dezvoltarea abilităților studenților de a argumenta.¹⁰

Cei doi piloni care au susținut în mod tradițional artele liberale sunt libertatea universitară și libertatea de exprimare. Fără libertatea de a căuta adevărul și cea de a scrie și a vorbi liber,

7 T. Kenneth Cribb jr., „Corectitudinea politică în învățământul superior” în Dîrlău și Bazon, *Corectitudinea politică...*, p. 48

8 John K. Wilson, *The Myth of Political Correctness : the Conservative Attack on Higher Education*, Durham și Londra, Duke University Press, 1995, p. 12.

9 Emanuel Socaciu et al., *Etică și integritate academică*, București, Editura Universității din București, 2018, p. 84.

10 Elizabeth Trott, „Freedom of Speech and Political Correctness”, în *Science et Esprit*, 64/2 (2012), p. 189.

erudiția autentică este imposibilă. Însă, suprimarea acestor două libertăți fundamentale a devenit o rutină prin impunerea unor coduri de exprimare, a cursurilor de sensibilitate și a unui climat general de frică și intimidare în campus.¹¹

Deci, în aplicarea metodei de cercetare specifică fiecărei științe este absolut necesară libertatea de gândire și exprimare. Însă „un număr crescând de studenți și cadre didactice trăiesc acum cu teama că demersul lor intelectual de căutare a adevărului îi va ofensa pe Marii Inchizitori ai Corectitudinii Politice.”¹² Se face uz, astfel, de o retorică a intimidării, așa încât să se inducă nesiguranța cu privire la valoarea de adevăr a ideilor și la relevanța lor pentru receptori. Corectitudinea politică descurajează și desfințează spiritul critic, discernământul în procesarea ideilor. Și, în mod paradoxal, face acest lucru tocmai printr-o critică aproape absolută, manipulative.

La nivel sociologic și psihologic, conform tezei lui David Green, corectitudinea politică instaurează victimocrația. Puterea victimizării „subminează principiul de bază al liberalismului – responsabilitatea personală întemeiată pe statutul moral egal al tuturor.”¹³ Alte două motive pentru care victimocrația este incompatibilă cu democrația liberală sunt încurajarea majoritarismului mai degrabă decât a democrației deliberative și faptul că anulează egalitatea înaintea legii.¹⁴ Astfel, afirmarea unor idei diferite de ale celorlalți le oferă pretextul de a se considera victime. Responsabilitatea morală este aruncată pe umerii agresorului (se anulează statutul egal din punct de vedere moral), iar victima este mai egală în fața legii decât „agresorul”.

O altă dimensiune a pericolului reprezentat de corectitudinea politică pentru libertatea academică de exprimare este dimensiunea limbajului. Voința de a controla exprimarea ideilor și sursa lor (gândirea) a determinat preluarea controlului asupra principalului instrument al educației – limbajul. Câmpul lingvistic este un teren minat, un loc în care radicalii corecți politic pot acționa în favoarea agendei lor.

11 Cribb, *Corectitudinea politică...*, p. 51.

12 Cribb, *Corectitudinea politică...*, p. 46. Afirmarea este referitoare la mediul universitar american.

13 David G. Green, *We're (Nearly) All Victims Now! : How Political Correctness is Undermining Our Liberal Culture*, London, The Institute for the Study of Civil Society, 2006, p. 73.

14 Green, *We're (Nearly) All Victims*, p. 73.

Așa cum subliniază John Lea, „dezbaterea despre cuvinte și acțiuni este interminabilă.”¹⁵

Atât limbajului literar, cât și celui din ale registre i se aplică deconstrucția. Deconstructivismul susține că sensul cuvintelor este relativ, atât de relativ încât cuvintele nu mai au sens, își pierd semnificația, deoarece se metamorfozează continuu până când sensul original nu mai este decât o urmă.¹⁶ Problema pe care încearcă să o rezolve este aceea a sensului tradițional al cuvintelor, sens care în opinia deconstructiviștilor reflectă oprimare și discriminare. Criticii deconstructiviști susțin că ei nu fac altceva prin hermeneutica lor decât să ilustreze modul în care orice text se deconstruiește pe sine.¹⁷

Cum poate fi conciliată o asemenea filozofie a limbajului cu epistemologia științifică, cu cercetarea și cunoașterea adevărului? Deconstructivismul descurajează analiza critică și practic desființează creația intelectuală. Studenților li se face un mare deserviciu servindu-li-se un relativism semantic absolut. Acesta este pericolul cel mai mare pentru educație în ce privește limbajul: filozofia deconstructivistă.

În sfera limbajului se mai aplică și cenzura. În mediul universitar teologic american, un exemplu de condiționare a procesului educațional prin limbaj este cazul Columbia Theological Seminary, unde s-a pus problema folosirii unui limbaj inclusivist¹⁸ în toate domeniile activității academice: prelegeri, publicații, slujbe de închinare din cadrul seminarului, etc.¹⁹ Probabil punctul culminant al conflictului dintre corectitudinea politică și libertatea discursului academic îl reprezintă programa școlară. Agenda corectitudinii politice intră în conflict cu tradiția clasică a artelor liberale, pe care încearcă să o submineze. În cazul reușitei, rezultatul va

15 John Lea, *Political Correctness and Higher Education : British and American Perspectives*, New York și Londra, Routledge, 2009, p. 92.

16 Jamie McDonald, „Corectitudinea politică : deconstrucție și literatură” în Dîrlău și Bazon, *Corectitudinea politică...*, pp. 62-63.

17 McDonald, *Corectitudinea politică...*, p. 63.

18 Este vorba despre un limbaj care sugerează că Dumnezeu, în mod necondiționat, include totul și nu exclude nimic. Adică nu contează ce face o persoană, este bine primită pe principiul „merge oricum”. Dumnezeu creștin este Dumnezeu iubirii și inclusivismul este justificat în sensul că nu există criterii sociale sau de altă natură, ci singurele criterii pentru a fi primit de Dumnezeu sunt credința în Fiul Său, Domnul Isus Hristos și pocăința. Deci, un inclusivism absolut și necondiționat nu este justificat teologic.

19 George W. Stroup, „Political Correctness, the Reformed Tradition, and Pluralism : Implications for Theological Education”, în *Theological Education*, 28/2 (Spring 1992), p. 89.

fi despuierea conceptului de libertate de toată încărcătura sa istorico-filozofică și suprimarea libertății politice.²⁰ Libertatea religioasă va avea și ea aceeași soartă.

Potrivit lui Cribb, la nivelul conținutului disciplinele liberale sunt înlocuite treptat cu multiculturalismul. Conținutul semantic al acestui termen nu se referă atât la comunități umane oprimate în istorie, cât la diverse categorii sociale create mai degrabă artificial pentru a servi ca mijloace de înlocuire a tradiției occidentale. Scopul imediat al acestei programe este să inoculeze în mintea studenților un relativism cultural, iar scopul final este restructurarea societății în acord cu direcțiile egalitariste.²¹ În acest sens, sunt introduse în curricula universitară așa-numite cursuri de sensibilizare.²²

Cazul Universității Stanford este grăitor aici pentru a ilustra schimbările la nivelul programei școlare. În anul 1988 Stanford a eliminat disciplina „Civilizația occidentală” și a înlocuit-o cu disciplina „Culturi, idei și valori” – o disciplină multiculturalistă. Aici studenții îi studiază pe Platon și Shakespeare la un loc cu marxiștii revoluționari într-un amestec specific multiculturalist. Studiul istoriei este tot mai mult abandonat la Stanford și înlocuit cu diverse cursuri despre „culturi americane”, care nu sunt altceva decât cursuri cu iz ideologic despre misoginism, feminism, cinematografie, teatru, literatură, etc. Cerințele acestor cursuri nu pot fi îndeplinite studiind protestantismul sau Vestul american, ci li se solicită studenților să aleagă cursurile „adecvate”.²³

În cazul facultăților de teologie, corectitudinea politică interzice orice afirmare a convingerilor religioase, deoarece îl ofensează pe cel care are alte convingeri sau nu are deloc. Considerăm că libertatea academică din perspectiva dialogului religios trebuie definită în sensul în care este definită, de pildă, și în codul de etică al Universității din București (art. 2), conform căruia „Universitatea din București asigură membrilor săi libertate academică deplină, protejându-i împotriva ingerințelor, presiunilor și constrângerilor politice, religioase, economice etc, precum și împotriva cenzurii, manipulărilor și persecuțiilor, în condițiile în care aceștia respectă standardele științifice, legale și etice, dând dovadă de

20 Cribb, *Corectitudinea politică...*, pp. 48-49.

21 Cribb, *Corectitudinea politică...*, pp. 49-50.

22 Ibidem, pp. 46.

23 Ibidem, p. 50.

responsabilitate profesională.” Astfel, libertatea nu presupune interzicerea discursului, ci doar interzicerea ofensării prin discurs, adică impunerea convingerilor, manipularea, abuzul și alte forme de manifestare care denotă fundamentalism religios. Mărturisirea crezului, discuțiile libere, dezbaterile teologice nu afectează libertatea celuilalt, deoarece el are posibilitatea de a-și da sau nu acordul la ideile cu care intră în contact.

În acest context, ce se poate spune despre demnitatea și libertatea profesorului de teologie care trebuie să fie corect politic? Îi este respectată demnitatea, îi este acordată libertatea atâta vreme cât trebuie să fie atent să nu folosească anumite cuvinte sau dimpotrivă să folosească unele cuvinte pentru a-și transmite ideile, deoarece mulți termeni au fost goliți de sens ori reinterpretați. De exemplu, pentru a ne referi la identitatea sexuală a unei persoane este mai bine să folosim „sex” decât „gen”, pentru că ultimul deja înseamnă altceva din punct de vedere corect politic. Considerăm că atunci când profesorii și studenții de la teologie nu sunt încurajați la onestitate intelectuală, la discernământ critic, la dezbateri libere, la prelegeri care să exprime clar sensurile teologice ale Sfintei Scripturi, aceasta este o gravă negare a demnității umane. Prin urmare, pledăm pentru demnitate²⁴ și libertate ca premise indispensabile pentru o bună educație, iar acestea nu trebuie negate sau știrbite prin nicio măsură de formă sau de fond care să cenzureze discursul teologic academic.

Concluzii

Demnitatea umană este o calitate a ființei umane care trebuie accentuată în dezbaterile actuale asupra unor chestiuni în care implicațiile demnității pot cântări mult (discursul despre identitatea de gen, libertatea religioasă, bioetică etc.). Dintre toate perspectivele din care se poate defini și descrie demnitatea, cea teologică este cea mai generoasă și oferă demnității o încărcătură semantică adecvată. Astfel, potrivit teologiei biblice a creației, demnitatea ființei umane este dată de faptul că aceasta este creată de Dumnezeu după chipul și asemănarea Sa ca ființă unică, înzestrată cu rațiune, conștiință și liber arbitru. Această demnitate este absolută, în

24 Argumentația noastră se limitează la funcția demnității pentru educația liberală. Pentru o pledoarie elaborată în favoarea demnității umane în general, vezi Ioan-Gheorghe Rotaru, “Plea for Human Dignity”, *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, Volume 1, Year 2016, pp. 29-43.

sensul că este împărtășită de către toți oamenii, iar demnitatea relativă depinde de modul și gradul în care ființa umană își administrează libertatea în actele personale, fapt pentru care diferă de la persoană la persoană așa încât putem afirma că un om este mai demn decât altul.

Între libertățile pe care demnitatea le oferă ființei umane este și libertate de exprimare. Aplicată la mediul universitar, libertatea discursului academic are o valoare decisivă pentru procesul educațional și pentru progresul științific. Pericolul actual cel mai mare este reprezentat de corectitudinea politică, o ideologie care amenință să distrugă libertatea și educația prin care este dobândită această libertate. Sub aspect metodologic, corectitudinea politică face uz de intimidare prin instaurarea victimocrației. Sunt create categorii „ofensate”, așa încât ofensatorilor să le fie teamă să mai afirme ceva. Sub aspectul conținutului, este redefinit (adică desființat) limbajul, principalul mijloc de gândire și cunoaștere și este modificată programa școlară în acord cu agenda neomarxistă a corectitudinii politice. Dar libertatea de exprimare este consolidată tocmai prin exprimarea ei naturală, mai ales în locul care-i este cel mai propriu: mediul universitar.

Bibliografie selectivă

- Cribb, T. Kenneth jr., „Corectitudinea politică în învățământul superior”, în Andrei Dîrlău și Irina Bazon (coord.), *Corectitudinea politică : o ideologie neomarxistă ; Marxismul cultural – noua utopie*, Ed. a 2-a rev și ad., Alba Iulia, 2017.
- Green, David G., *We're (Nearly) All Victims Now! : How Political Correctness is Undermining Our Liberal Culture*, London, The Institute for the Study of Civil Society, 2006.
- Henry, Carl F.H., *Etica creștină personală*, trad. Agnes Dragomir, Oradea, Cartea Creștină, 2004.
- Lea, John, *Political Correctness and Higher Education : British and American Perspectives*, New York și Londra, Routledge, 2009.
- Lind, William, „Ce este «Corectitudinea Politică»” în Andrei Dîrlău și Irina Bazon (coord.), *Corectitudinea politică : o ideologie neomarxistă ; Marxismul cultural – noua utopie*, Ed. a 2-a rev și ad., Alba Iulia, 2017.
- Mcdonald, Jamie, „Corectitudinea politică : deconstrucție și literatură”, în Andrei Dîrlău și Irina Bazon (coord.), *Corectitudinea politică : o ideologie neomarxistă ; Marxismul cultural – noua utopie*, Ed. a 2-a rev și ad., Alba Iulia, 2017.

- ✦ Montgomery, John Warwick, *Drepturile omului și demnitatea umană*, trad. Iulian Necea și Adrian Serecuț, Oradea, Cartea Creștină, 2003.
- ✦ Papahagi, Adrian, *Creștinul în cetate: manual de supraviețuire*, Iași, Doxologia, 2017.
- ✦ ROTARU Ioan-Gheorghe, "Libertatea religioasă – temelie a demnității umane", în Daniela Ioana Bordeianu, Erika Androne, Nelu Burcea, *Manual pentru liderul Departamentului de Libertate religioasă*, București, Casa de editură "Viața și Sănătate", 2013, pp. 210-215.
- ✦ ROTARU Ioan-Gheorghe, "Plea for Human Dignity", *Scientia Moralitas. Human Dignity - A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, Volume 1, Year 2016, pp. 29-43.
- ✦ Socaciu, Emanuel *et al.*, *Etică și integritate academică*, București, Editura Universității din București, 2018.
- ✦ Stroup, George W., „Political Correctness, the Reformed Tradition, and Pluralism : Implications for Theological Education”, în *Theological Education*, 28/2 (Spring 1992).
- ✦ Trott, Elizabeth, „Freedom of Speech and Political Correctness”, în *Science et Esprit*, 64/2 (2012).
- ✦ Volkoff, Vladimir, *Manualul corectitudinii politice*, trad. Nicolae Năstase, București, Antet, 2007.
- ✦ Wilson, John K., *The Myth of Political Correctness: the Conservative Attack on Higher Education*, Durham și Londra, Duke University Press, 1995.